

PRZEDMOWA

W dniach 27 i 28 września 2006 r. odbyła się w Akademii Podlaskiej w Siedlcach międzynarodowa konferencja naukowa zatytułowana *Nad społeczeństwem staropolskim. Polityka i ekonomia – społeczeństwo i wojско – religia i kultura w XVI-XVIII wieku*, zorganizowana staraniem pracowników Katedry Historii Nowożytnej Instytutu Historii. Siedlecka konferencja była kontynuacją pierwszego spotkania naukowego, zorganizowanego w 2005 r. z inicjatywy Instytutu Historii Uniwersytetu w Białymstoku, dla młodych badaczy reprezentujących krajowe i zagraniczne ośrodki akademickie.

Ideą przewodnią inicjatorów i organizatorów cyklu konferencji pod wspólnym tytułem *Nad społeczeństwem staropolskim* była konieczność podsumowania dotychczasowego stanu badań w poszczególnych ośrodkach akademickich oraz zaprezentowania aktualnych wyników badawczych, ale również potrzeba integracji środowiska młodych historyków zajmujących się dziejami dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII w. Stąd też, w Białymstoku i w Siedlcach, sporo czasu poświęcono referatom i dyskusjom naukowym, ale również spotkaniom towarzyskim. Podczas pobytu w Siedlcach uczestnicy konferencji zwiedzili Muzeum Diecezjalne, zatrzymując się zwłaszcza przed obrazem autorstwa El Greco *Ekstaza św. Franciszka*, oprowadzani przez kustosz dr Dorotę Pikulę.

Obrady konferencji siedleckiej, zorganizowanej w budynku Biblioteki Głównej, otworzyli - prorektor Akademii Podlaskiej prof. dr hab. Stanisław Kondracki oraz dyrektor Instytutu Historii ks. prof. dr hab. Roman Krawczyk, którzy w serdecznych słowach powitali uczestników, referentów i gości, życząc zebrany owocnych obrad i gorących dyskusji. Podczas dwudniowych obrad wygłoszono ogółem 20 referatów, a ich autorzy reprezentowali 10 ośrodków akademickich – Kowno, Warszawę, Białystok, Lublin, Kielce, Olsztyn, Wrocław, Rzeszów, Sandomierz i Siedlce. W pierwszym dniu obradom przewodniczył prof. dr hab. Marek Plewczyński, w drugim prof. dr hab. Marek Wagner.

Program konferencji obejmował kilka wybranych bloków tematycznych, wśród których szczególne zainteresowanie referentów wzbudzały dzieje wojskowości polsko-litewskiej dawnej Rzeczypospolitej od XVI do XVIII w. Dwa referaty prezentowały ośrodek warszawski – Przemysław Gawron przedstawił problematykę organizacyjną armii koronnej w latach 1587-1605, podkreślając rolę ówczesnych hetmanów w jej tworzeniu,

z kolei Andrzej Majewski szczegółowo omówił działalność polityczno-wojskową Aleksandra Hilarego Połubińskiego w latach 1646-1654. Młodzi historycy z Białegostoku przedstawili również dwa referaty – Tomasz Zackiewicz mówił o formacji artylerii w czasach panowania Stefana Batorego, zastanawiając się czy rzeczywiście była ona *zaniedbaną dziedziną wojskowości*, natomiast Karol Łopatecki scharakteryzował znaczenie środowiska muzyków w armii koronnej i litewskiej na przestrzeni omawianego okresu. Ośrodek lubelski reprezentował Dariusz Kupisz, który przedstawił projekt organizacji obrony terytorialnej autorstwa księcia Krzysztofa Zbaraskiego z 1624 r., a także sposoby i metody jego realizacji w województwach zachodniej Małopolski. Radosław Kubicki z ośrodka kieleckiego szeroko omówił przebieg działań wojennych w dobrach opatowskich w drugiej połowie XVIII w., jak również ich skutki ekonomiczne wyrażone w stacjonowaniu i w przemarszach jednostek wojskowych. Z kolei Anna Poniatowska z Siedlec zaprezentowała rodowód i koligacje hetmana koronnego Józefa Potockiego, przypominając również jego podstawy majątkowe. Młody historyk wojskowości z Wilna Giediminas Lesmaitis przedstawił problematykę powstania wojska zaciężnego w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1500-1572, a swoje oceny i wnioski oparł na nieznanych dotychczas materiałach archiwalnych.

W bloku historyczno-wojskowym przedstawiono osiem referatów, co stanowiło jedną trzecią zaplanowanych wystąpień konferencyjnych i świadczy o sporym zainteresowaniu młodych badaczy wybraną problematyką badawczą. Wśród nich przeważały problemy organizacyjne wojska i biografistyka wojskowa, obecna była także szeroko rozumiana problematyka społeczna i polityczna dziejów ówczesnej Rzeczypospolitej.

Z powyższą problematyką badawczą korespondowały dwa referaty o działalności politycznej wybranych dostojników Rzeczypospolitej, obydwaj reprezentujące Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – Wiesław Bondyra przedstawił dorobek Andrzeja Tęczyńskiego, wojewody i kasztelana krakowskiego (zm. 1536), a Leszek A. Wierzbicki mówił o Stefanie Stanisławie Czarnieckim i o jego działalności publicznej w roli marszałka konfederacji gołąbskiej (1672-1673).

Duże zainteresowanie wśród referentów wzbudziła problematyka religijna i wyznaniowa dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII w. I tak Rafał Kuśmierczyk z ośrodka sandomierskiego wygłosił referat o święceniach duchownych w diecezji włocławskiej w okresie rządów biskupa kujawskiego Hieronima Rozrażewskiego (zm. 1600). Marzena Baum z Lublina

dokonała analizy struktury społecznej wspólnoty benedyktynek poznańskich w XVII-XVIII w., zaś Beata Lorens z ośrodka rzeszowskiego przedstawiła wyniki badań nad organizacją i działalnością bractw religijnych na pograniczu etnicznym polsko-ruskim również w XVII-XVIII w. Doro- ta Wereda z Siedlec omówiła z kolei kariery biskupów unickich w XVIII w. Pogranicza zagadnień religijnych i ekonomicznych dotyczył referat Dariusza Prucnała z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego o świeckich zarządcach majątkiem instytucji kościelnych, przedstawiony na przykładzie lubelskiego szpitala Świętego Ducha w latach 1510-1655. Natomiast Karolina Stojek-Sawicka z ośrodka wrocławskiego mówiła o przejawach mecenatu kulturalnego nieświeskich Radziwiłłów wobec duchowień- stwa i instytucji kościelnych w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej.

Wspomniana problematyka cieszyła się zatem sporym zainteresowa- niem młodych historyków, którzy podejmowali w swych badaniach na- ukowych nowe zagadnienia dotyczące dziejów i struktur wspólnot wy- znaniowych, dorobku wyższych hierarchów lub instytucji kościelnych, wreszcie aspektów artystycznych z dziedziny mecenatu magnackiego w XVI-XVIII w.

Szeroko rozumiana problematyka ekonomiczna dawnej Rzeczypospolitej była obecna w wystąpieniach dwóch kolejnych referentów - Adam Moniuszko z Warszawy analizował ekonomiczne aspekty sądownictwa ziemskiego na obszarze Mazowsza w pierwszej połowie XVII w., zaś Szymon Kazusek z ośrodka kieleckiego przedstawił stanowisko społeczeństwa staropolskiego wobec norm prawnych i zwyczajowych w han- dlu Rzeczypospolitej w XVII-XVIII w. Do tego bloku badawczego zaliczymy także wystąpienie Iwony Kuleszy-Woronieckiej z ośrodka biało- stockiego o relacjach pomiędzy *panem a służącym* w osiemnastowiecz- nym państwie polsko-litewskim. Natomiast Jerzy Ternes z ośrodka lubel- skiego dokonał analizy stanowiska sejmiku chełmskiego wobec proble- mów wymiaru sprawiedliwości w latach panowania królów z dynastii Wazów.

Obrady konferencji zakończyły się ożywioną dyskusją, podczas której głos zabrało wielu jej uczestników, zadając referentom dodatkowe pyta- nia, ale także podejmując nowe problemy badawcze. Szczególnym zainte- resowaniem cieszyła się zatem problematyka organizacyjno-wojskowa w odniesieniu do dziejów wojskowości polsko-litewskiej XVI-XVII w., jak również społeczno-ekonomiczna, czy szeroko rozumiane problemy wy- znaniowe społeczeństwa staropolskiego XVI-XVIII w. Większość referen- tów i dyskutantów wyrażała nadzieję, iż tego rodzaju konferencje nauko-

we będą systematycznie organizowane w przyszłości, również z udziałem młodych historyków z ośrodków zagranicznych.

Podsumowując dorobek konferencji siedleckiej, należy stwierdzić, iż wśród referentów najwięcej referatów wygłosili młodzi historycy z Lublina (KUL i UMCS), następnie z Białegostoku i Warszawy oraz z ośrodka kieleckiego i siedleckiego. Podana statystyka nie wyczerpuje jednak analizy merytorycznej podejmowanych problemów badawczych, ważnych dla kontynuowania badań nad społeczeństwem staropolskim Rzeczypospolitej XVI-XVIII w. Interesującym okazał się fakt, iż większość referentów wybrała opis i analizę przedstawianych zjawisk w dłuższych, a więc przekrojowych i syntetycznych, okresach czasu, zwłaszcza dla XVII-XVIII w. Przeważająca liczba referatów dotyczyła XVII stulecia, cieszy jednak spore zainteresowanie badaniami nad społeczeństwem staropolskim XVIII w., martwić może mniejsze dla dziejów społecznych Rzeczypospolitej XVI w. Z perspektywy geograficznej większość referatów dotyczyła całości ziem państwa polsko-litewskiego, w dużym stopniu województw koronnych, chociaż może budzić zadowolenie, iż problematyka Wielkiego Księstwa Litewskiego była także obecna w wystąpieniach wielu historyków.

Analiza merytoryczna wystąpień młodych badaczy pozwala przypuszczać, iż na pierwszym miejscu wśród podejmowanych zagadnień pozostaje nadal problematyka historii wojskowej i dziejów społeczno-ekonomicznych dawnej Rzeczypospolitej, które odzwierciedlają zainteresowania historyczne takich ośrodków jak Warszawa, Białystok, Kielce i Lublin. W tym ostatnim ośrodku dostrzegamy również dorobek młodych historyków, dotyczący wybranej problematyki politycznej i religijnej, podobnie jak w ośrodku siedleckim. Rzecz charakterystyczna, że z pozostałych ośrodków akademickich (Wrocław, Rzeszów, Sandomierz) przyjechali badacze, zajmujący się problematyką wyznaniową i religijną państwa polsko-litewskiego w XVI-XVIII w.

Jesteśmy przekonani, iż siedlecka konferencja wypełniła zadania stawiane przez jej organizatorów, a mianowicie zaprezentowała dotychczasowy dorobek naukowy poszczególnych ośrodków uniwersyteckich, jak również wytyczyła nowe obszary badawcze w zakresie badań nad strukturami społeczeństwa staropolskiego, poczyniła także dalsze kroki dla konsolidacji środowiska młodych historyków, zajmujących się dziejami dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII w.

Marek Wagner